

UOT 811.111

F.M.Mehdiyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
ingilis-331@mail.ru

İNGİLİS DİLİNDƏ SAYILMAYAN İSİMLƏR VƏ ONLARIN İŞLƏNMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: isim, nitq hissəsi, əşya, ismin morfoloji quruluşu, tək cə cəm isimlər

Məqalədə ismin kəmiyyət kateqoriyasından, yəni onun tək və cəm halda olmasından danışılır. İsmnin cəmlənməsinin flektiv, supletiv və bir sıra müxtəlif üsullarla həyata keçirilməsi araşdırılmışdır. İsmnin kəmiyyət kateqoriyasına görə sayılan və sayılmayan olmaqla, iki qrupa bölündüyü göstərilmişdir. Sayılmayan isimlər qrammatik baxımdan ya tək, ya da cəmdə olur. Məhz bu baxımdan da sayılmayan isimlərin həm “singulariatantum”, həm də “pluralia tantum” yarımqrupuna aid edildiyi qeyd edilmişdir. “Singularia tantum” yarımqrupuna daxil olan sayılmayan tək isimlər “much, little” sözləri ilə təyin olunur, xəbəri təkdə qəbul edir. “Pluralia tantum” yarımqrupuna aid olan sayılmayan cəm isimlərin isə xəbəri cəmdə qəbul etdiyi tədqiq edilmiş, nümunələr göstərilmişdir.

Ф.М.Мехтиева

НЕИСЧИСЛЯЕМЫЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ОБРАБОТКИ

Ключевые слова: существительное, часть речи, предмет, морфологическая структура существительного, существительные в единственном и множественном числе

В статье рассматривается количественная категория существительного – его форма единственного и множественного числа. Он был исследован путем фокусировки, дополнения и использования различных методов. Существительное делится на две группы, которые считаются и подсчитываются в соответствии с количественной категорией. Неисчисляемые существительные с грамматической точки зрения бывают или в единственном, или во множественном числе. Именно с этой точки зрения отмечают, что неисчисляемые существительные относятся к подгруппам «Singularia tantum» и «Pluralia tantum». Неисчисляемые существительные, не входящие в подгруппу «Singularia tantum» определяются словами «много, мало», принимают сказуемое в единственном числе. Было исследовано и приведены примеры неисчисляемым существительным, не относящихся к подгруппе «Pluralia tantum», которые принимают сказуемое в единственном числе.

F.M.Mehdiyeva

UNCOUNTABLE NOUNS IN ENGLISH AND THEIR PROCESSING CHARACTERISTICS

Keywords: *Noun, part of speech, item, morphological structure of the noun, single and plural nouns*

The article speaks of the quantitative category of the noun, ie, its uniqueness and totality. It has been investigated by focusing, complementing and using a variety of methods. The noun is divided into two groups, which are counted and counted according to quantitative category. Uncountable nouns are either grammatical or single or total. Nouns that are not considered in this respect have been mentioned as belonging to the "singularities" and subgroups of "pluralia tantum". The only nouns that are included in the Singularia tantum subgroup are identified by the words "much, little," and accept the news only. Numerous examples of non-counted nouns belonging to the "Pluralia tantum" subgroup have been studied and accepted in general.

İsim əsas nitq hissəsi olub əşyalıq bildirir. Əşyalıq məfhumuna təkcə konkret şeylər (achild, the sun, snow və s.) deyil, həm də əşyalara xas olan keyfiyyət (beuty, heroism və s), əlamət (heaviness, highness), hərəkət adları (running, conversation) və eləcə də mücərrəd məfhumlar (love, hate, friendship) da daxildir.

Digər əsas nitq hissələri kimi ismin morfoloji quruluşu, morfoloji kateqoriyaları və sintaktik funksiyaları var.

İsmin kəmiyyət kateqoriyası dedikdə, onun tək və cəm halı nəzərdə tutulur. İsmin cəmlənməsi flektiv, supletiv və bir sıra müxtəlif üsullarla həyata keçirilə bilər. İsim kəmiyyət kateqoriyasına görə sayılan və sayılmayan olmaqla, iki qrupa bölünə bilər. Sayılmayan isimlər qrammatik baxımdan ya tək, ya da cəmdə olur. Məhz bu baxımdan da sayılmayan isimlər həm "singularia tantum", həm də "pluralia tantum" yarımqrupuna aid edilir. "Singularia tantum" yarımqrupuna daxil olan sayılmayan tək isimlər "much, little" sözləri ilə təyin olunur, xəbəri təkdə qəbul edir.

"Pluralia tantum" yarımqrupuna aid olan sayılmayan cəm isimlər xəbəri cəmdə qəbul edir. Sayılan isimlər tək formada qeyri-müəyyənlik artıqlı qəbul edir və cəmlənə bilər. Sayılmayan isimlər isə tək olmasına baxmayaraq qeyri-müəyyənlik artıqlı qəbul etmir və cəmlənə bilmir. Buradan aydın olur ki, sayılan isimlərin tək forması sayılmayan isimlərin təkindən fərqlidir. M.Blox sayılmayan isimlərin tək formasını mütləq tək (absolute), sayılan isimlərin tək formasını isə ümumi (common) tək adlandırır.

Mütləq təklik bildirən isimlər ümumi təklikdən fərqli olaraq "one" miqdar sayı və qeyri-müəyyənlik artıqlı ilə işlənir. Mütləq tək isimlər qrupuna

aşağıdakıları aid etmək olar:

1. Mücərrəd isimlər (peace, joy, love, courage, friendship, news).

Mücərrəd isimlərin bir qismi sifətlərdən (redness, length, height, stupidity), bir qismi feillərdən (reading, action, proff, speech...) və bir sıra başqa yollarla düzəlir.

Mücərrəd isimlərin bir neçəsi cəmlənə bilir. Məsələn: “joy, sorrow” isimlər cəmlənərək “the joys of childhood”, “all his sorrows” kimi fərqli halları, şən, qəmgin anları bildirir. Bəzən bədii ədəbiyyatda mücərrəd isimlərin xəbəri cəmdə qəbul etməsinin şahidi oluruq (2, s.105).

These news are everywhere, every tongue speaks them.

No news are the best news.

2. Elm və sənət adları: “chemistry, architecture, mathematics, linguistics” və s. Bu isimlərin əsas xəbəri təkdə qəbul etməsinə baxmayaraq bəzən onlar xəbəri cəmdə də qəbul edir. Bu zaman isimin mənası dəyişir.

a) Politics is popular at this University.

b) Her politics (=siyasi inamı) are bordering on the fascist.

a) Statistics was always my worst subject.

b) Statistics (rəqəmlər) are able to prove anything you want them to.

a) Economics has aonly recently been recognized as a scientific study.

b)The economics (maliyyə sistemi) behind their policies are unreasonable

3. Maddi isimlər: “water, snow, steel, hour, air” və s. Maddi isimlər də bəzən cəmlənə bilir. Belə ki, “waters of the Atlantic, a daughter of the snows” və s. birləşmələrinə rast gəlmək mümkündür. Belə işlənməyə ən çox ifadəli nitqdə rast gəlinir. İndi isə bu isimlərin cəm formada işlənməsinə baxaq (2, s.55). Əgər bu isimlər sayıla bilən isimlər kimi cəm şəkilçisi qəbul edirsə, belə hesab etmək olar ki, bu növ isimlər say ilə təyin oluna bilər. Halbuki bu mümkün deyil. Belə ki, “three waters” “three snows” ifadələrinin işlənməsi əsla mümkün deyil. Bu birləşmələrə biz hətta digər cəm formalarına verdiyimiz “how many” sualını da verə bilmirik. Buradan belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, “waters” və “water”, “snows” və “snow” arasında “çox many sualını da verə bilmirik. Buradan belə bir nəticə çıxartmaq olar ki, “waters” və “water”, “snows” və “snow” arasında çox böyük fərq var. Belə ki, “water”- çoxlu su (məsələn, okean), “snows”- çoxlu qar (məsələn, Arktik ərazi) və s. kimi tərcümə olunur.

“The water of the Atlantic” ifadəsi Atlantik okeanın fiziki və kimyəvi xüsusiyyətlərini bildirir.

The water of Atlantic contains a considerable portion of salt.

Lakin “the waters of the Atlantic” ifadəsi coğrafi termin kimi işlənərək onun mənzərəsini və Atlantik okeanında olmayan xüsusiyyətləri bildirir.

Burada biz tək və cəm forma arasında yaranan mənə fərqi şahidi

oluruq.

E.Krusinqanın qeyd etdiyi kimi, bəzən maddi isimlər digər isimlərlə işlənərək onların hansı maddədən düzəldiyini bildirir.

A silver ring, a gold chair, a straw hat, a copper kettle və s.

1. Topluluq bildirən isimlər: *foliage, fruit, furniture, machinery* və s.

My furniture is getting shabby.

Bəzən bədii ədəbiyyatda “furniture” isminin xəbəri cəmdə qəbul etməsinin şahidi oluruq.

Mu furniture were all in their places.

İndi isə sayılmayan isimlərin “pluralia tantum” yarımqrupuna nəzər salaq. M.Blox onları aşağıdakı kimi bölür:

1. İki eyni hissədən ibarət olan isimlər: *trousers, scissors, tongs, spectacles.*

Lakin ümumi cəm formada (common plural) olan bəzi isimlər də iki eyni hissədən ibarət ola bilər: *eyes of face, legs of body.*

2. Topluluq bildirən isimlər: *supplies, clothes, tidings, police, politics, cattle*

3. Bəzi xəstəlik adları: *measles, rickets, mumps, hysterics.*

M. Blox xəstəlik adlarını “pluralia tantum” yarımqrupuna aid etməsinə baxmayaraq T.Barabaş bu isimləri bir sıra başqa isimlər də daxil olmaqla “singularia tantum” yarımqrupuna aid edir. Onun qeyd etdiyi kimi, “s” sonluğu bir sıra sözlərdə öz cəm mənasını itirib hər zaman təkdə işlənir (2, s.98). Bura aşağıdakılar aiddir:

1. Müəssisələr, idarələr: *archives, barracks, works, headquarters*

2. Bəzi xəstəlik adları: *measles, rickets, mumps*

3. “ics” sonluğu ilə bitən elm adları: *linguistics, mathematics*

4. Oyun adları: *billiards, darts, dominoes*

R. Kverk isə isimlərə özünəməxsus bölgü verir: O, həm sayılan, həm də sayılmayan isimləri konkret və mücərrəd olmaqla iki hissəyə bölür. Belə ki, o, sayılan isimləri:

a) konkret isimlər yarımqrupuna: *bun, pig, toy* və s.

b) mücərrəd isimlər yarımqrupuna: *difficulty, remark*

Sayılmayan isimləri:

a) konkret isimlər yarımqrupuna: *butter, gold*

b) mücərrəd isimlər yarımqrupuna isə: *music, homeüork...* isimlərini aid edir.

Bəzən həm sayıla bilən, həm də sayıla bilməyən isimlərlə eyni bir məfhumu ifadə etmək olar. Fərq yalnız sayıla bilən isimlərin qeyri-müəyyənlik artıqlı, sayıla bilməyən isimlərin isə artıksız işlənməsindədir. Məsələn,

Apig-pork, a leaf-foliage, a loaf-bread, a meal-food, a job-work

Belə bir qənatə gəlmək olar ki, müasir ingilis dilində sayıla bilməyən

isimlər sayıla bilən isimlərə çevrildiyi kimi, sayıla bilən isimlər də sayıla bilməyən isimlərə çevrilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. *Hüseynzadə M.* Müasir Azərbaycan dili. Bakı: Maarif, 1973, 280 s.
2. *Musayev O.* İngilis dilinin qrammatikası. Bakı: Maarif, 1979, 359 s.

Redaksiyaya daxil olub 24.02.2020